

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ.

Ανάλεκτα νομισματογραφικά, συναρμοσθέντα ἐκ
διαφόρων συγγραφέων χάριν τῶν φίλων
τῆς Ἀρχαιολογίας. (συνέχεια)

Δ.'

Ἄξια τῶν νομισμάτων.

Ἄν καὶ εἶναι βέβαιον δὲ τὰ νομίσματα τῶν ἀρχαίων εἶχον
ρητὴν παρὰ τοῦ νόμου τεταγμένην δόκην, καὶ ἐκ τούτου προκύ-
πτουσαν ἀξίαν, ἀλλ' ὅμως ὅποια τις ἦτο ἀληθῶς ή ἀξία αὐτῇ, (α)
δὲν ἔξηριθώθη ἐντελῶς μέχρι τοῦδε, διότι οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς
δὲν μᾶς διδουν περὶ τούτου ἀποχρώσας πληροφορίας οὔτε συμφω-
νοῦσι κατὰ τοῦτο πρὸς ἀλλήλους. Ἐν γένει δὲ ἡς σημειωθῶσι πε-
ρὶ τούτου τὰ ἔξης.

Τὸ τάλαντον καὶ ἡ μνᾶ τῶν Ἑλλήνων δὲν ἥσαν προγραμματικά
νομίσματα, ἀλλ' ἀπλοῦν ἀθροισμα ρητοῦ τινὸς ποσοῦ νομισμάτων.
Τὸ τάλαντον περιεῖχε ἔξηκοντα μνᾶς ἡ μνᾶ ἑκατὸν δραχμάς· τὸ
τάλαντον ἄρα εἶχεν ἔξι χιλιάδας δραχμῶν. Ὑπῆρχον πολλῶν εἰδῶν
τάλαντα, Ἀττικὸν, Αἰγαίης, Κορινθιακὸν, Εύβοικὸν καὶ ἄλλα.
Συμφωνοῦσι δὲ δὲ τὸ διάσακτος εἰς τὸ τάλαντον δὲν προστίθεται ὅνομα
ἐννοεῖται πάντοτε τὸ ἀττικόν. Τὸ ἀττικὸν τάλαντον ἔχει τὴν εἰ-
ρημένην ποσότητα δραχμῶν· τὰ τάλαντα τῶν ἄλλων πολιτειῶν
περιεῖχον ὡσαύτως τὸ αὐτὸ ποσὸν δραχμῶν, διεκρίνοντο ὅμως ἀπὸ
τὸ ἀττικὸν καὶ ἀνχυεταξύ τῶν κατὰ τὴν δόκην, ἢτις ποῦ μὲν
ἦτο βαρυτέρα, ποῦ δὲ ἐλαφροτέρα.

(α) Eckhel. D. N. V. Vol. I. Proleg.

Τὸ πραγματικὸν νόμισμα τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων ἦτο ὁ Στατήρ, ἡ Δραχμὴ, ὁ Οβολὸς, ὁ Χαλκοῦς. Ὁ χρυσοῦς Στατήρ περιείχε εἴκοσι δραχμὰς, ὁ ἀργυροῦς τέσσαρας. Οσάκις οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς λαλοῦσι περὶ ἀττικῶν, φωκαϊκῶν, κυζικηνῶν Στατήρων ἐννοοῦνται πάντοτε ἀργυροῦ. (α). Ἡ Δραχμὴ εἶχεν ἔξι Οβολούς. Ἡτο νόμισμα ἀργυροῦν, ἀλλὰ κατὰ τοὺς ὑστέρους χρόνους ὑπὸ τὸ ὄνομα τῆς δραχμῆς ἐννοεῖται εἰς τινας τόπους χαλκοῦν νόμισμα (β). Τῆς δραχμῆς ὑπῆρχον αἱ ἑξῆς συνθέσεις. Δίδραχμον, Τρίδραχμον, Τετράδραχμον. Ὁ Οβολὸς ἦτο συνήθως ἐκ χαλκοῦ· ἀλλ᾽ ὑπῆρχον καὶ ἀργυροὶ Οβολοί, ώς λ. χ. εἰς Ἀθήνας. Σύνθετα ἐκ τοῦ Οβολοῦ ἦσαν τὸ Διώσιον, Τριώσιον, Τετρώσιον. Εὑρίσκεται δὲ καὶ Ἡμιώσιον, ἐν χρήσει εἰς Ἀθήνας.

Ο Χαλκοῦς, νόμισμα ἐκ χαλκοῦ, ώς καὶ τὸ ὄνομα δηλοῖ, ἦτο τὸ ὄκτημόριον τοῦ Οβολοῦ. Ο Χαλκοῦς ἐδιαιρεῖτο εἰς ἑπτὰ λεπτά. Εἰς τοὺς ὑστέρους χρόνους εἶχον οἱ Ἑλληνες καὶ νόμισμα λεγόμενον Ἀσσύριον, ἀπομίμημα ώς φαίνεται τοῦ As τῶν Ρωμαίων.

Τὸ χαλκοῦν τῶν Ρωμαίων νόμισμα ἦτο τὸ As καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ. Εἰς τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους τὸ As καθὸ νόμισμα καὶ τὸ Pondus, ἡ λίτρα, ἦσαν ἴσοθαρη· διὸ καὶ ἵσχυον τὸ αὐτὸν, καὶ ἀπαντᾶται καὶ Dupondius, Tripoundius, νόμισμα δηλαδὴ ἐκ δύο, τριῶν Pondus (γ). Κατὰ μικρὸν ἡ ὄλκη τοῦ As, καθὸ νομίσματος, ἡλαττώθη. Ἀλλ᾽ ἀμφισσῆται ἀνὴρ ἡ ἐλάττωσις αὗτη ἔγινε κατὰ τὸν τρόπον, καθ' ὃν λέγει ὁ Πλίνιος (δ). Πρὸ τοῦ πρώτου καρχηδονικοῦ πολέμου τὸ As ἡλαττώθη εἰς μόνον τὸ ἑκτημόριον τῆς προτέρας αὐτοῦ ὄλκης· εἰς τὸν δεύτερον καρχηδονικὸν πόλεμον κατέ

(α) Eckhel. D. N. V. Vol. I. Proleg. XLII.

(β) Eckhel. D. N. V. Vol. I. Proleg. XL.

(γ) Eckhel. D. N. V. Vol. V. pag. 14.

(δ) Plin. H. N. XXXIII, 3. Eckhel. I. c. Vol. V. pag. 7

Ειδάσθη μέχρι μιᾶς βαρείχς ούγκιας καὶ ὀλίγον μετέπειτα μέχρις ούγκιας ἡμισείας.

Τὸ As εἶχε δώδεκα ούγκιας. Τὰ μέρη τοῦ As εἶναι Semis, τὸ ἔξαογκιον, Triens, τὸ τετραούγκιον, Quadrans, τὸ τριούγκιον, Sextans, τὸ διούγκιον, καὶ τελευταῖον ἡ Ούγκια Uncia. Ταῦτα εἶναι τὰ συνήθη Pondera. Εἰς τοὺς ὑστερωτέρους τῆς δημοκρατίας χρόνους ἔχαράσσοντα ἐνίστε Dodrantes ἐνναούγκια ἢ τρία τεταρτημόρια τοῦ As. Τὸ As καὶ τὰ μέρη αὐτοῦ ἔπαινσαν μετὰ τῆς δημοκρατίας τὴν κατάλυσιν, καὶ τὰ As τοῦ Σέξτου Πομπηίου εἶναι τὰ τελευταῖα. Τῶν αὐτοκρατόρων τὰ γάλκινα νομίσματα ἦσαν συνήθως κατὰ τὸ μέγεθος τριῶν ἢ τεσσάρων εἰδῶν.

Τὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τῶν Ρωμαίων λέγονται Denarius, Quinarius, Sestertius. Τὸ δηνάριον ἔχει τὴν ἀξίαν δέκα As. Ὁ Quinarius ἵσχε πέντε As· ὁ Sestertius δύο καὶ ἡμισυ As. Ἀφοῦ τὸ As κατεβιβάσθη ἵσχεν ὁ Denarius δεκατέξ As, ὁ Quinarius δικτὼ, ὁ Sestertius τέσσαρα. Οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς (α) ἀναφέρουν καὶ ἔτερον ἀργυροῦν νόμισμα τῶν Ρωμαίων ἵσχυον τὸ δεκατημόριον τοῦ δηναρίου τὸ Libella καὶ Semilibella ἢ Sembella. Ἄλλῃ ἐξ αὐτῶν δὲν εὑρέθη οὐδὲ ἐν μέχρι τοῦδε, ἵσως διὰ τὴν μικρότητά των, μολονότι ἀπὸ τὰ ἐπίτιτις μικρὰ ἡμιαρδόλια τῶν Ἀθηναίων διεσώθησαν ὅχι ὀλίγα.

Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων ἐκόπτοντο συνήθως Denarii, σπανίως Quinarii, οὐδέποτε δὲ Sestertii, οἵτινες ἦσαν ἥδη σπάνιοι | καὶ κατὰ τοὺς τελευταίους τῆς δημοκρατίας χρόνους. Οἱ Ρωμαῖοι ἡρίθμουν συνήθως κατὰ Σεστέρτια. Ὅταν μεταχειρίζωνται τὸ Sestertius ἀρσενικῶς, τότε δηλοῖ τὸν ἀναφερόμενον ἀπλοῦν ἀριθμὸν, decem, viginti Sestertii δὲστὶ δέκα, εἴκοσι Σεστέρτια. Ὅταν τίθεται ἡ λέξις οὐδετέρως Sestertium πρέπει ὁ ἀναφερόμενος ἀριθμὸς νὰ πολλαπλασιασθῇ μὲ 1000, θεον decem Sestertia δηλοῖ 10,000.

(α) Varro, de L. L. lib. IV. Numi denarii decuma, Libella, quod libram As valebat et erat ex argento parvo.

Σεστερτίων. "Οταν τὸ Sestertium κεῖται οὐδετέρως, τοῦ δὲ παρατιθεμένου ἀριθμητικοῦ ἡ κατάληξις συγματίζεται εἰς ies, τότε ὁ ἀριθμὸς πολλαπλασιάζεται μὲ 100,000, οὗτον decies Sestertium δηλοῖ ἐν ἑκατομμύριον, ὑπακοδουμένου τοῦ centies milics.

"Η ἀξία τοῦ χρυσοῦ νομίσματος, τὸ δρυποῖν ὄνομάζεται παρὰ τῶν Ρωμαίων ἐπίσης Denarius ἵσχεν εἰκοσιπέντε ἀργυρᾶ Δηνάρια. Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων ἐκόπτοντο ἐνίστε χρυσᾶ νομίσματα ἰσοργάνηθη μὲ τὸ Quinarium, τοῦ δρυποῖν ἔφερον καὶ τὴν ὄνομασίαν.

"Ἐπὶ τῶν ἑλληνικῶν νομίσμάτων σπανίως ἔσημειοῦτο ἡ ἀξία. Ὁλίγα μόνον εὑρίσκονται σημειωμένα μὲ τὸ ΔΡΑΧΜΗ, ΔΙΔΡΑΧΜΟΝ, ΑΣΣΑΡΙΟΝ, ΟΒΟΛΟΣ, ΧΑΛΚΟΥΣ, ΔΙΧΑΛΔΟΝ (α) κτλ.

"Ἐξεναντίας εἰς τὰ ῥωμαϊκὰ νομίσματα τῆς Δημοκρατίας, καὶ μάλιστα τὰ ἀρχαιότερα, εὑρίσκεται σχεδὸν πάντοτε ἡ σημείωσις τῆς ἀξίας. Τὸ σημεῖον τοῦ As εἶναι δρυποῖς κερκία, I, τοῦ Semis τὸ S, ὁ Triens φέρει τέσσαρα σφραγίδια ἢ στιγμάτα, ὁ Quadrans τρία, ὁ Sextans δύο καὶ ἡ Οὐγκία ἐν. Ὁ Dodrans ἔχει S καὶ τρεῖς στιγμάτα· ὁ Denarius ἔχει σημεῖον τὸ X, ὁ Quinarius τὸ V, ἡ Q, ὁ Σεστέρτιος IIS. ἡ HS. πρὸς δήλωσιν ὅτι ὁ μὲν ἔχει τὴν ἀξίαν δέκα As, ὁ δὲ πέντε, ὁ δὲ δύο καὶ ἡμίσου, Asses dues et Semissem. Τινὲς Denarii τῶν οὐκογενειῶν, Atiliae, Aufidiae Iuliæ, Titiniæ καὶ Valeriæ εἶναι σημειωμένοι μὲ τὸ ἀριθμητικὸν XVI. Φρονοῦσιν ὅτι οἱ Denarii οὗτοι ἔχαράγθησαν κατὰ τὸν δεύτερον καρχηδονικὸν πόλεμον, ὅτε κατὰ τὸν Plinior (β) ὁ Denarius κατειθιάσθη εἰς δεκαέξι As. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι εἰσέπι αἱμφίβολον, διότι οἱ διάφοροι Denarii τοῦ Βαλερίου Φλάκου, οἱ δρυποῖς ὡς ἐκ τῶν τύπων καὶ τῆς ἔργασίας αὐτῶν φαίνεται ὅτι ἔχαράγθησαν κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον, φέρουσιν οἱ μὲν τὸ ἀριθμητικὸν X, οἱ δὲ τὸ XVI. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ Βιτρουΐου (γ) ἡ

(α) Eckhel. D. N. V. Vol. I. Proleg. XXXVIII.

(β) Plin. H. N. xxxiii, 3.

(γ) Vitruv. III, 1, 5. 8. Perfectum antiqui instituerunt nu-

άξια τοῦ δηναρίου ἔτεθη δεκαέξι As, διότι τὸ δεκαέξι ἔλογιζετο
νος ὁ τελειότερος ἀριθμός. Ἀλλ' οὐδὲ τοῦτο δὲν δίδει λόγον ἀπο-
φωντα διατὶ τινὰ δηνάρια εἶναι σημειωμένα μὲ τὸ XVI, ἐνῷ
ἄλλα σύγγρανα εἶχον τὸ X. Τὴν διαφορὰν ταύτην συμβιβάζουσι
τινὲς παραδεχόμενοι διτὶ ὁ μὲν ἀριθμὸς XVI ἀρροφᾷ τὴν ἀξίαν, ὁ
δὲ X τὸ ὄνομα τοῦ δηναρίου.

Ἡ ἑλληνικὴ Δραχμὴ καὶ ὁ φωμαῖκὸς Denarius λογίζονται ἴσο-
δύναμικα κατὰ τὴν αξίαν.

Περὶ τῆς ἐσωτερικῆς ἀξίας τοῦ νομίσματος τῶν ἀρχαίων δὲν
δυνάμεθα νὰ ὅρισωμεν βέβαιον τὸ. Ἀλλ' εἰς τὸν ἀρχαιολόγον ὀλι-
γώτερον διαφέρει ἡ θεωρία τῶν ἀρχαίων νομίσμάτων καθὸ γρημά-
των, διότι τὰ νομίσματα παρέχουσιν ἀλλα αποδαιότερα ἀντικεί-
μενα πρὸς θεώρησιν.

Οἱ ἀρχαῖοι συγγράφεις δὲν προσδιορίζουσιν ἀκριβῶς οὔτε τὴν

merum, qui decem dicitur-Mathematici vero contra disputantes
ea re perfectum esse dixerunt numerum, qui sex dicitur-cubi-
tum animadverterunt ex sex palmis constare digitisque viginti.
quatuor. Ex eo etiam videntur civitates Græcorum fecisse, quem
admodum cubitus est sex palmorum, in drachma, qua numo u-
terentur aereos signatos uti asses exaequet sex, quos obolos ap-
pellant, quadrantes que obolorum, quae alii dichalea, nonnulli
trichalea dicunt, pro digitis viginti quatuor in drachma consti-
tuisse. Nostri autem primo decem fecerunt antiquum nume-
rum, et in denario dengs aeris constituerunt, et ea re compositio
nominis ad hodiernum diem denarium retinet; etiamque pars
quarta quod efficiebatur ex duobus assibus et tertio semisse, ses-
tertium vocitaverunt. Postea autem quum animadverterunt utros-
que numeros esse perfectos, et sex et decem utrosque in
unum conjecterunt et fecerunt perfectissimum decussis sexis.
Hujus autem rei auctorem invenerunt pedem: e cubito enim
cum demti, sunt palmi duo, relinquitur pes quatuor palmorum:
palmus autem habet quatuor digitos; ita efficitur, ut habeat pes
sexdecim digitos et totidem asses aereos deparius.

διαφοράν τῆς ὀλκῆς τῶν νομίσμάτων τῶν διαφόρων πολιτειῶν, σῦντε τὴν ἀναλογίαν τοῦ χρυσοῦ πρὸς τὸν ἀργυρόν, τοῦ ἀργυροῦ πρὸς τὸν χαλκόν. Ἀλλ' οὐδὲ αὐτὰ τὰ νομίσματα δὲν μᾶς φέρουσι πρὸς βεβαιότητά τινα, διότι ἡ ὀλκὴ τῶν νομίσμάτων τοῦ αὐτοῦ εἰδους διαφέρει πολλάκις. Ἐκ τούτου γεννᾶται ἡ μεγάλη δυσκολία τοῦ ἀκριβοῦ προσδιορισμοῦ τῆς ἀναλογίας τῶν ἀρχαίων νομίσμάτων πρὸς τὰ νεώτερα. Καθόλου δὲ παραδέχονται δτε χρυσᾶ νομίσματα, ὡς τὰ Φιλίππου τοῦ Β'. τοῦ Μακεδόνος, Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου, τὰ τῶν πρώτων αὐτοκρατόρων εἶναι ισάξια μὲ δύο χρυσίους [φλωρία ducats] τῶν νεωτέρων καὶ τι πλέον. Ὑπάρχουν δὲ χρυσᾶ νομίσματα Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου διπλάσια τῶν συνήθων κατὰ τὸ μέγεθος, ἐπομένως διπλάσια καὶ κατὰ τὴν ἀξίαν. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν λοιπὸν ἡ Δραχμὴ καὶ ὁ Denarius ἔχειν ἀξία μὲ εἴκοσι σολδίαι ἢ σταυρότυπα Kreuzer τῶν νεωτέρων.

Ἡ ἀξία τοῦ νομίσματος προσδιορίζει καὶ τὸ μέγεθος αὐτοῦ, τὸ ἀποῖον εἶναι ὥσπερ τῶν διάφορον. Τὸ σύνθετος μέγεθος τῶν χρυσῶν νομίσμάτων εἶναι δμοιον μὲ τὸ τῆς Δραχμῆς ἢ τοῦ Δηναρίου. Ἀλλὰ ἔχουσι τὸ μέγεθος τοῦ Quinarii. Ὑπάρχουσι χρυσᾶ νομίσματα τῶν Πτολεμαίων, τῶν βασιλέων τῆς Συρίας καὶ τοῦ Δυσμάχου ἰσομεγέθη μὲ τὰ Τετράδραχμα, ἀλλὰ ἡ γνωστότερη καὶ ἡ ἀληθικὴ ἀρχαιότητης τῶν Δυσμάχεων ἀμφισβεῖται. Εὔρισκονται καὶ χρυσᾶ μεγάλα μνημόνια ἢ εἰκονογραφικά νομίσματα, Medaillons, ρωμαίων αὐτοκρατόρων. Ἰδίως δὲ εἶναι ἀξία σημειώσεως δύο, τὸ μὲν εἰς τὸ ἐν Βιέννη αὐτοκρατορικὸν νομίσματοφυλάκιον τοῦ αὐτοκράτορος Οὐάλεντος ισοβαρές μὲ 51 1 [4 οὐγγαρικοὺς χρυσίνους, τὸ δὲ εἰς τὸ ἐν Παρισίοις ταμεῖον τοῦ αὐτοκράτορος Ιουστινιανοῦ (α) ἔλκον 5 Δραχμ. ἢ τοι: 2—3 παρισινῶν οὐγγιῶν.

Τὰ ἀργυρᾶ ἑλληνικά νομίσματα διαφέρουσι πολὺ κατὰ τὸ μέγεθος, κατὰ τὴν διάφορον δηλαδὴ αὐτῶν ἀξίαν. Ἡμιωβόλια, Όσεολοι, Δραχμαι Διδραχμα, Τειδραχμα, Τετράδραχμα. Τῶν Τετράδραχμων

(x) Eckel. D. N. V. vol. I. Proleg. LI.

τὰ ἀρχαιότερα εἶναι μὲν μικρότερα παρὰ τὰ ὑπερον χαραχθέντα, ἀλλὰ παχέα καὶ σφιροειδῆ, ἐνῷ τὰ νεώτερα ἔχουσι σχῆμα πλατύτερον καὶ στρογγύλον. Κατ' ἔξοχὴν παρατηρεῖται τοῦτο εἰς τὰ Τετράδραχμα τῶν Ἀθηνῶν. Ἄπαρχουν δῆμως καὶ ἀρχαιότατα ἀργυρᾶ νομίσματα, ὡς τὰ ἐγκεκομιμένα incusi τῶν πόλεων τῆς Λευκανίας, τὰ ὅποια εἶναι λεπτὰ καὶ στρογγύλα. Ωσαύτως εὑρίσκονται ἀργυρᾶ νομίσματα τοιούτου εἰδούς τῆς Νάζου, τοῦ Ἀβακαίου καὶ τοῦ Πανόρμου, σικελικῶν πόλεων. Ἀργυρᾶ νομίσματα μεγαλήτερα τῶν Τετραδράχμων δὲν ἐκόπτοντο εἰς τὴν Ελλάδα, ἔξαιρουμένων τῶν λαμπρῶν μνημονίων τῶν Συρακουσῶν, ἐχόντων βάρος ὀκτὼ Δραχμῶν καὶ διακρινομένων καὶ διὰ τῆς ὀλκῆς καὶ διὰ τῆς ἔξογου αὐτῶν ἐργασίας πρὸ πάντων τῶν νομισμάτων τῆς ἀρχαιότητος.

Οἱ Ρωμαῖοι εἰς τοὺς χρόνους τῆς δημοκρατίας εἶχον τρία διάφορα μεγάθη ἀργυροῦ νομίσματος, τὸν Denarium, Quinarius, Sestertium. Ἐπὶ δὲ τῶν αὐτοκρατόρων ὑπῆρχον μόνα τὰ δύο πρότερα εἰδη. Τὰ αὐτοκρατορικὰ ἀργυρᾶ νομίσματα τὰ ὑπερβαίνοντα κατὰ τὸ μέγεθος τὸ Δηνάριον δὲν ἐκόπτησαν εἰς τὴν Ρώμην, ἀλλ᾽ εἰς τὰς ἐπαρχίας. Τὰ Δηνάρια ἀπὸ Τρεβηνιανοῦ μέχρι Κάρου εἶναι μεγαλήτερα παρὰ τὰ συνήθη, ἀλλ᾽ ἐκ φυλοτέρου ἀργυροῦ.

Τὰ γάλκινα νομίσματα ἔχουσι μέγεθος πολλὰ διάφορον. Τὰ μεγαλήτερα εἶναι τὰ ἀρχαῖα Pondera τῶν ιταλικῶν πόλεων. Τούτων ἔξαιρεθέντων, διαιροῦνται τὰ γάλκινα νομίσματα συνήθως εἰς τρεῖς τάξεις, πρώτου, δευτέρου καὶ τρίτου μεγέθους. Εἰς τὰς ἐλληνικὰς πόλεις τὸ γάλκινον νόμισμα κατὰ τὴν πρώτην αὐτοῦ ἄρχην ἦτο μικρὸν, εἴχεν ὡς ἔγγιστα τὸ μέγεθος τῆς τρίτης τάξεως, ἀλλ᾽ ὁ ὄγκος αὐτοῦ ἦτο παχύς. Νομίσματα τοῦ δευτέρου μεγέθους ἔξι ἔκτινων τῶν χρόνων εἶναι σπάνια, τοῦ δὲ πρώτου δὲν ὑπάρχουσι σγέδον διόλου.

Απὸ τῶν χρόνων τῶν αὐτοκρατόρων καὶ κάτω ἐλαῦν εἰς τὰς ἐλληνικὰς ἐπαρχίας ὁ ὄγκος τῶν νομισμάτων μεγαλύτερον ἔκτα-

σιν, καὶ τὸ χαλκοῦν νόμισμα ἔγινε μεγαλύτερον καὶ λεπτότερον παρὰ πρότερον. Πολλὰ τῶν αἰγυπτιακῶν, ἀλεξανδρινῶν χαλκίων νομισμάτων διακρίνονται διὰ τοῦ μεγέθους των, κατ' εἶογχην δὲ τὰ τοῦ Οὐεσπασιανοῦ μέχρι Αύρηλου πρότερον εἶχον περίου τὸ δεύτερον μέγεθος, καὶ ὥστερον ἔγιναν ἔτι μικρότερα, ἀλλὰ ἀδρᾶ καὶ παχέα.

Tὰ Pondera τῶν Ρωμαίων εἶχον ὀρισμένον μέγεθος κατὰ τὴν διάφορον αὐτῶν ἀξίαν. Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων ἐγεννήθησαν τὰ τρία εἰρημένα μεγέθη, ἀλλ' εἰς τρόπον ὥστε ἕκαστον τῶν μεγεθῶν τούτων, παρακυάζοντος τοῦ βασιλείου, ἔγινετο μικρότερον, καὶ τὰ τοῦ πρώτου μεγέθους ἔξελιπον ἐντελῶς. Ἀπὸ Γαλλιήνου καὶ κάτω τὰ δύο λοιπὰ μεγέθη δὲν διακρίνονται πλέον διόλου, ἀναφαίνονται δὲ καὶ μικρότατα νομίσματα, τὰ ὅποια δυνάμεθα νὰ γραπτηρίσωμεν ὡς τετάρτου μεγέθους.

Ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ Νέρωνος ὑπῆρχον παντοῖα χάλκινα νομίσματα. Ἐκτὸς τῶν τριῶν συνήθων εἰδῶν διεσώθησαν καὶ ἄλλα, τὰ ὅποια εἴναι κατά τι μεγαλύτερα παρὰ τοῦ τὰ πρώτου μεγέθους, καὶ ἄλλα κατέχοντα μέσην τάξιν μεταξὺ τοῦ πρώτου καὶ δευτέρου μεγέθους. Τοῦ Αὔγουστου δὲν ὑπάρχουν νομίσματα χάλκινα τοῦ πρώτου μεγέθους τυπωμένα εἰς Ρώμην. Τὰ μεγάλα χάλκινα νομίσματα, τῶν Triumvirorum Monetalium, τὰ ὅποια ἦσαν τότε ἐν χρήσει, φέρουν μὲν τὸ ὄνομα τοῦ Αὔγουστου, ἀλλ' ὅχι καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ. Ἐπὶ Δεκίου ἀνεφάνησαν χάλκινα νομίσματα μεγάλου μεγέθους, τὰ ὅποια διὰ τῆς ἐπ' αὐτῶν ἐπιγραφῆς S. C. ἀποδεικνύουσιν ὅτι ἦσαν νόμισμα πραγματικὸν καὶ σύνθετος. Οἱ τελευταῖοι αὐτοκράτωρ, τοῦ ὅποιου φέρονται μεγάλα χάλκινα νομίσματα, εἴναι οἱ Ιουστινιανός.

Νομίσματα χάλκινα τοῦ τρίτου μεγέθους δὲν ἐπιπόνοντο εἰς Ρώμην ἐπὶ Αὔγουστου καὶ Τιβερίου, ἔξαρσωμένων τῶν παρὰ τῶν Triumvirorum Monetalium. Άλλα ἀπὸ τοῦ Καλιγούλα καὶ ἔχεις ἔργων συγγένεια, μᾶλιστα δὲ ἀπὸ Δούτικον μέγρι τῶν

Ἀντώνινων. Μετὰ ταῦτα ἔξελιπον, καὶ ἀνθράκησαν πάλιν ἐπὶ
ἀσκίου, μεβ' ὅν ἔπαινσαν.

Τὰ χάλκινα νομίσματα, τὰ ὅποια ὑπερβαίνουν τὸ πρῶτον μέ-
γαθος, καὶ ἔχουσιν δύκον μεγαλήτερον λέγονται Medallions, νο-
μίσματα σίκονογραφικὰ ἢ μηνιόνια, καὶ πρέπει νὰ θεωρῶνται ὡς
γενόμενα πρὸς μηνίην τινός. Διακρίνονται δὲ ἀπὸ τὰ συνήθη χάλ-
κινα φραμπάκια νομίσματα ὅτι ἐπὶ αὐτῶν δὲν ὑπάρχει ἡ ἐπιγραφὴ
S. C. διότι συνήθως δὲν ἔχαράσσοντο παρὰ τῆς συγκλήτου, ἀλλὰ
κατὰ προσταγὴν τῶν αὐτοκρατόρων. Πρώτην φορὰν ἐτυπώθησαν
εἰς Ῥώμην τοιαῦτα νομίσματα ἐπὶ Ἀδριανοῦ ἀλλ᾽ εἰς τὰς ἐπαρ-
χίας ἐφάνησαν πολὺ πρότερον, καὶ μεταξὺ τούτων ἀνήκουσι τὰ
ἐπὶ Αὐγούστου καὶ Τιβερίου τυπωθέντα, φέροντα τὴν ἐπιγραφὴν
ROM. ET. AUG. τῶν ὅποιων πατρὶς εἴναι τὸ Λούγδουνον τῆς
Γαλλίας. Αἱ ἑλληνικαὶ ἐπαρχίαι ἀνέδειξαν τὰ πλεῖστα νομίσμα-
τα τοιούτου εἰδους, ἀλλ᾽ ὅχι περὶ ὅλων τῶν αὐτοκρατόρων, ὡς ἐπὶ
τὸ πλεῖστον δὲ περὶ Δομιτιανοῦ, Ἀδριανοῦ, Σεβίρου, Καρακάλλα.

E.

'Ἐπιμέλεια περὶ τὴν κατασκευὴν τῶν νομίσμάτων.

Τὸ δικαίωμα τοῦ κόπτειν νόμισμα ἦτο ἀνέκαθεν προνόμιον τῆς
ἀνωτάτης πολιτικῆς ἀρχῆς. Τῆς Ἐλλάδος αἱ αὐτόνομοι πολι-
τεῖαι ἐκοπτον νόμισμα ὑπὸ τὸ ἥδιον αὐτῶν ὅναρκ. Ὅπου ἦρχον
βασιλεῖς τὸ νόμισμα ἔφερε τὴν εἰκόνα ἢ τὸ ὄνομα αὐτῶν ἢ καὶ
ἀμφότερα.

Η Ῥώμη ἐνόσῳ ὑπῆρχεν ἐλεύθερα ἐνήργει ὡσαύτως τὸ δικαίω-
μα τοῦτο. Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων, ἀπὸ Αὐγούστου καὶ μετέπει-
τα, ἐπεριωρίσθη τὸ δικαίωμα εἰς τρόπον ὥστε τὴν μὲν τύπωσιν
τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργυροῦ νομίσματος, ἀνέθεσαν οἱ αὐτοκράτορες εἰς
ἔσωτους, εἰς δὲ τὴν σύγκλητον κατέλιπον μόνου τοῦ γαλκίνου νο-
μίσματος τὴν χαραγὴν, τὸ ὅποιον διὰ τοῦτο εἴναι σημειωμένον
μὲ τὰ ἀρχικὰ γράμματα S. C. Senatus Consulto. Οσάκις τὰ

γράμματα ταῦτα ἀπαντῶνται ἐπὶ χρυσῶν καὶ ἀργυρῶν νομίσματων τῶν αὐτοκρατόρων δὲν ἀναφέρονται πρὸς τὸ νόμισμα, ἀλλὰ πρὸς τὸν τύπον αὐτοῦ. Δὲν σημαίνουσιν ὅτι τὸ νόμισμα ἔχαράχθη παρὰ τῆς συγκλήτου, ἀλλὰ δηλοῦσιν ὅτι τὸ ἐπὶ τοῦ νομίσματος παριστανόμενον ἐτέθη κατὰ πρόσταξιν τῆς συγκλήτου. Οὕτω ἡ καθιέρωσις τοῦ Οὐεσπασιανοῦ προῆλθε παρὰ τῆς συγκλήτου καὶ διὰ τοῦτο εἰς τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ καθιέρωσεως νομίσματα τοῦ αὐτοκράτορος τούτου εὑρίσκεται ἡ ἐπιγραφὴ EX. S. C.

Τὰ γράμματα S. C. παρελείφθησαν μόνον εἰς τινὰ γάλκινα νομίσματα τοῦ Τιθερίου, Οὐεσπασιανοῦ καὶ Δομιτιανοῦ, τῶν ὁποίων τὸ ὄπισθεν μέρος φέρει κηρύκειον ἐν τῷ μέσῳ δύο κεράτων τῆς Ἀμυλθείας· καθότι ὁ τύπος οὗτος, καθὸ δύο σύμβολον τῆς συγκλήτου καὶ τοῦ λαοῦ, ἔκαμψε περιττὴν τὴν προσθήκην τῶν γραμμάτων. Ταῦτα ἔλειπαν καὶ εἰς τὰ μηνιάνια, διότι δὲν ἦσαν πραγματικὸν νόμισμα, ἀλλ᾽ ἔχαράσσοντο πρὸς μηνήμην. Τοῦτο τὸ S. C. εὑρίσκεται εἰς νομίσματα ἀπὸ Αὐγούστου μέχρι Γαλλιήνου, ὅπερ ἔκλείπει ὀλοτελῶς διὰ αἰτίαν ἀγνωστον.

Τίς εἶχεν εἰς τοὺς "Ἐλληνας τὴν ἐπιμέλειαν ἐπὶ τῶν νομίσμάτων δὲν διδασκόμεθα οὔτε ἀπὸ τὰ νομίσματα αὐτὰ, οὔτε ἀπὸ τινὰ ἀρχαῖον συγγράφει. Εἰς τὴν Ῥώμην ἡ ἐπιστασία αὕτη τὸ ἀρχαῖον ἦτο ἀνατεθειμένη εἰς τοὺς Κοιαίστορας. Περὶ τὸ 465 ἔτος τῆς πόλεως (α) ἐκλέχθησαν πρὸς τοῦτο ἐπίτηδες ἄνθρωποι, οἱ Triumviri Monetales, σημανόμενοι ἐπὶ τῶν νομίσματων διὰ τῶν γραμμάτων IIIVIR. A. A. A. F. F. τούτεστι, Triumviri Auro, Argento, Aere, Flando, Feriundo· εἰς χρυσᾶ νομίσματα τῶν οἰκογενειῶν Livinejae καὶ Mussidiaē εὑρίσκεται ἡ ἐξῆς ἐπιγραφὴ. IIIVIR. A. P. F. τὸ ὁποῖον ἀναγινώσκεται Auro Publice Feriundo ἢ Ad Pecuniam Feriundam, (β). Ἀσυνήθης

(α) Eckhel D. N. v. vol. v. pag. 61.

(β) Eckhel, D. N. v. vol. v. pag 64.

εἶναι ἡ ἐπιγραφὴ δημαρχίου τινὸς τῆς οἰκογενείας Κορυνηλίας, LENT-CVR. X. FL. EX. S. C. ἐξ ἣς προκύπτει ὅτι οἱ ἐπὶ τῶν νομισμάτων ώνομάζοντε ἔνιοτε Curatores X (denariorum) FL andorum. Ἀν καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι μετὰ τὴν ἐγκατάστασιν τῶν Τριάνδρων ἡ ἐπιστασία ἐπὶ τοῦ νομίσματος ἦτο ἐμπεπιστευμένη εἰς αὐτοὺς μόνους, ἀλλ᾽ ὅμως οἱ ἐπὶ πλειόνων οἰκογενειακῶν νομισμάτων σημειούμενοι Πρεσίτορες Αἰδίλαι, καὶ Κοιτίστορες καθε στῶσι πιθανὴν τὴν γνώμην ὅτι καὶ οὗτοι εἶχον ἔνιοτε τὴν ἐπιμέλειαν τῶν νομισμάτων. Ἀλλ᾽ εἰς τὰς ἀρχὰς ταύτας ἐδιδετο ὡς φαίνεται περὶ τῆς συγκλήτου ἡ ἐπιταγὴ πρὸς χαραγῆν νομισμάτων μόνον ὄστάκις ὑπῆρχε χρεία χρημάτων πρὸς τινὰ ῥητὸν σκοπὸν (α), οἷον ἐν καιρῷ πολέμου, εἰς πανηγύρεις, πρὸς ὧντὴν σίτου, πρὸς ἀνέγερσιν δημοσίων οἰκοδομημάτων καὶ τῶν τοιούτων, καὶ συνάμα κέχοργετο καὶ ὁ πρὸς τοῦτο ἀργυρος, τὸν ὅποιον ὅμως αὐτοὶ πάλιν παρέδιδον εἰς τοὺς Τριάνδρους πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ ἔργου. Διὰ τοῦτο ἐτίθεντο τὰ ὄνόματα τῶν ἀρχῶν τούτων ἐπὶ τῶν νομισμάτων, ἐφ' ὃν πολλάκις προστείθετο καὶ τὸ S. C. ἢ EX. S. C. πρὸς δήλωσιν τῆς ἐπιταγῆς τῆς συγκλήτου. Εἰς τοὺς τρεῖς τούτους ἄνδρας ἐπρόσθεσεν ὁ Καῖσαρ περὶ τὸ 709 ἔτος τῆς Πόλεως καὶ τέταρτον.

Τοῦτο γίνεται δῆλον ἐξ αὐτῶν τῶν νομισμάτων φερόντων ἐπιγραφὴν IIIIVIR. A. P. F. Ὁ Αὔγουστος ἀποκατέστησε πάλιν τὸν ἀριθμὸν τῶν τριάνδρων. Τοῦ Αὔγουστου τὰ νομίσματα εἶναι τὰ τελευταῖα τὰ ὅποια φέρουσι τοὺς τριάνδρους τούτους, ἀλλ᾽ οὗτοι φαίνονται ἐπὶ μαρμάρων καὶ εἰς τὸ μετέπειτα. Οἱ Τρίανδροι ὠνομάζοντε καὶ XXvirī· ὁ Αὔγουστος ἐσύστησε δηλαδὴ τὸν σύλλογον τῶν εἴκοσι ἀνδρῶν, ἐξ ὃν ἀνεπληροῦντο αἱ κεναὶ τῆς συγκλήτου θέσεις. Μεταξὺ δὲ αὐτῶν ὑπῆρχον καὶ οἱ Triumviri monetales, εἰς τοὺς ὅποιους δύναται εὐλόγως νὰ δοθῇ καὶ ἡ ἀνωτέρω ὄνομασία.

Ἄλλα μοιονότι ὁ Αὔγουστος ἐφύλαξεν εἰς ἔκυτὸν τὸ δικαιώμα

(α) Eckhel. D. N. Vol. V. p. 165.

τοῦ κόπτειν χρυσοῦν καὶ ἀργυροῦν νόμισμα, τὸ ὅποιον ἐπέμεινε
καὶ εἰς τοὺς δικιδόχους αὐτοῦ, εἰς δὲ τὴν σύγκλητον ἐπετρέπετο
μόνον ἡ χαραγὴ χαλκοῦ νομίσματος, μολοντοῦτο τὴν ἐπιστασίαν
τῆς τυπώσεως καὶ ἐπὶ τοῦ χρυσοῦ καὶ ἀργύρου εἶχον οἱ *Trium-
viri monetales*. Τοῦτο γίνεται δῆλον ἐκ τῶν χαλκῶν ἐπὶ Αὔγού-
στου χαραγμένων νομισμάτων, ἐφ' ᾧ προστέθη εἰς τῶν τριάν-
δρων τὸ ὄνομα τὸ *A. A. A. F. F.* Ὑπάρχουν μάλιστα ἀργυρᾶ
τοῦ Σαγκουΐνιου (*Sanquinius*) δηνάρια μὲ τὴν κεφαλὴν τοῦ Αὔγού-
στου, καὶ χάλκινα τοῦ αὐτοῦ νομίσματα, τὰ ὅποια ὡς μαρτυρεῖ
τὸ παρατεθεμένον *S. C.* ἐχαράχθησαν παρὰ τῆς συγκλήτου. Εἰς
τοὺς ὑστέρους χρόνους τοῦ ρωμαϊκοῦ βασιλείου οἱ ἐπιμεληταὶ τῶν
νομισμάτων ἔφερον τὸ ὄνομα *Procuratores* ή *Praepositi Monetae*.

Περὶ τῶν νομισματοκοπείων τῶν Ἐλλήνων δὲν γνωρίζομεν τί-
πατε, καὶ μήτε ἐκ τῶν συγγραφέων μανθάνομεν τὶ βέβαιον περὶ
τούτου. Ὅσον πιθανὸν καὶ ἀν εἴναι ὅτι τὰ νομίσματα ἐκόπταντο
εἰς τοὺς τόπους, τῶν ὀποίων φέρουσι τὰ ὄνόματα, ἢ εἰς τοὺς ὀποίους
ἀνήκουσιν, εἴναι μολοντοῦτο δυνατὸν ἡ τύπωσις νὰ ἐγίνετο καὶ εἰς
ἄλλα μέρη, καὶ ὅτι δὲν εἶχεν ἐκάστη πόλις, ἵσως οὐδὲ χώρα ἐκά-
στη ἴδιον νομισματοκοπεῖον.

Περὶ τῶν νομισματοκοπείων τῶν Ῥωμαίων ἡμποροῦμεν νὰ κρί-
νωμεν μὲ μεγαλητέραν βεβούτητα. Δικρούστη τῆς δημοκρατίας
τὸ νόμισμα ἐκόπτετο συνήθως εἰς τὴν Ῥώμην ἀλλὰ πολλάκις ἐκα-
τασκευάζετο καὶ ἀλλαχοῦ. Οὕτω διάφορα νομίσματα οἰκογενειῶν
ἐχαράχθησαν εἰς τὰς ἐπαργύριας διαρκούντων τῶν ἐμφυλίων πολέ-
μων (α). Οὕτω τὰ δηνάρια τοῦ Λεντούλου *Σπινθῆρος* καὶ τοῦ Δο-
μιτίου δεικνύουσιν ὅτι πατρὶς αὐτῶν ἦτο ἡ Ὁσκα τῆς Ἰσπανίας,
καὶ ἐκ τῆς ἐν Δυσιτανίᾳ Ἐμερίτης κατάγονται δηνάρια τοῦ Καρι-
σίου. Ἀπὸ τοῦ Αὔγούστου καὶ ὑστερὸν ὑπῆρχεν εἰς μόνην τὴν Ῥώ-
μην νομισματοκοπεῖον. Ἀλλ' ἐντοσούτῳ τινὲς τῶν αὐτοκρατόρων
ἐστύστησαν ἐνίστε καὶ εἰς ἄλλας πόλεις νομισματοκοπεῖα· ὁ Οὐε-

(α) Eckhel. D. N. vol. v. p. 69.

σπασιανὸς εἰς τὴν Ἀντιόχειαν τῆς Συρίας, ὁ Πεσκήνιος εἰς τὴν Ἀσίαν, ὁ Κλώδιος Ἀλβίνος εἰς τὴν Γαλλίαν. Κατὰ τοὺς ὑστερωτέρους χρόνους τοῦτο ἐγίνετο συνεχέστερον, ὅτε οἱ αὐτοκράτορες πρὸς ἄμυναν τῶν ἔχθρῶν τῆς Ἰώνης βαρύνασκαν λαῶν διέμενον μετὰ τῶν στρατῶν εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ πρὸς πληρωμὴν τῶν μισθῶν ἔκοπτον ἐκεῖ νόμισμα. Τοῦτο ἐγίνετο μάλιστα ἐπὶ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, διὸ καὶ ἐπὶ τῶν τότε νομισμάτων φαίνονται ταὶ συγχράτα ὃνόματα τῶν πόλεων, ὅπου ἐχαράγθησαν (α), οἷον Ἀλεξάνδρεια, Καρχηδὼν, Κωνσταντινούπολις, Δούγδουνον, Ἐδέσην· να καὶ ἄλλαι.

Ἀναριθμητα σχεδὸν εἶναι τὰ διασωθέντα τῶν ἀρχαίων νομίσματα καὶ καθημέριαν εὑρίσκονται καὶ ἄλλα. Ὅτι μεγάλα βασιλεῖα ὡς τὸ ῥωμαϊκόν, τὸ μικρεσπενικόν, κατ' ἔξοχὴν ἐπὶ Φιλίππου τοῦ Β. καὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου· ὅτι πόλεις πλούσιαι ὡς αἱ Ἀθῆναι, αἱ Συρακοῦσαι κατέλιπον μέγα νομισμάτων πληθυσμὸς δὲν εἶναι θυρυμχεῖται ἀξιον. Ἀλλ' ἀπόρον εἶναι ὅτι χῷραι καὶ πόλεις αἱ ὁποῖαι δὲν διεκρίθησκαν μήτε διὰ τὴν δύναμιν, μήτε διὰ τὰ πλούτη τῶν ἐχάρακτον τοσοῦτον νομισμάτων ἀριθμὸν, ὅσος διετριφθῇ λ. γ. ἐκ τῆς Θάσου, ἐκ τοῦ Δυρράχιου καὶ τινῶν πόλεων τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος. Ἐπίσης παράδοξον φαίνεται ἐκ τούναντίου ὅτι ἀπὸ πόλεων τόσον μεγάλην καὶ πλουσίαν οὕτω αἱ Ἀθῆναι δὲν ὑπάρχει οὐδὲ ἐν χρυσοῦν νόμισμα, ἐνῷ ἡ Κυρήνη, πόλις δευτερεύουσα εἰς τὴν ἴστορίαν, ἔκοπτε συχνὰ χρυσοῦν νόμισμα.

Οἱ τι εἰς τὰ ἀρχαῖα νομίσματα παρατηρεῖται ως ἴδιάζον εἶναι ὅτι νομίσματα τοῦ αὐτοῦ εἴδους, τοῦ αὐτοῦ χαράγματος ὅμοιάζουσες σπανίως πρὸς ἄλληλα, ὥστε νὰ φαίνωνται ὅτι ἐξῆλθον ἀπὸ τὸ αὐτὸ σημαντήριον, ἀπὸ τὴν αὐτὴν σφραγίδα. Τοῦτο ἐγέννησε τὴν γνώμην, ὅτι διὰ ἔκαστον νόμισμα ἐκατασκευάζετο καὶ χωριστὴ σφραγίς, τὸ ὅποιον εἶναι πολὺ ἀπιθανόν, καθότι ὑπάρχουσιν ἀρχαῖα νομίσματα, τὰ ὅποια καθ' ὅλα ἔχουσι τοιαύτην πρὸς ἄλληλα ὅμοιότητα, ὥστε εἶναι προφανές ὅτι ἐξῆλθον ἀπὸ κοινὸν σημαντήριον. Ἡ ἀτέλεια τῆς

(α) Eckhel. D. N. Vol. VIII. p. 518

επιγρανικῆς τῶν ἀρχαίων κατὰ τὴν τύπωσιν ἡτον ἵσως τὸ αἰτιον διὰ τὸ ὄποιον δὲν ἐδύνατο νὰ γίνη συχνὴ χρῆσις τῆς αὐτῆς σφραγίδος, τοῦ αὐτοῦ σημαντηρίου, και πρὸς τὸ αὐτὸν νόμισμα εἶχον χρείαν διαφόρων σφραγίδων, τῶν ὄποιων ἡτο ἀδύνατος ἡ κατὰ πάντα διοίσα ἐργασία, τὴν ὄποιαν ἵσως οὐδὲ ἐψήρευον ἀκριβῶς. Ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς αὐτῆς σφραγίδος ὁ τρόπος τῆς τυπώσεως ἐδύνατο νὰ γεννήσῃ τὴν διαφορὰν τῶν νομισμάτων, καθότι ἡ σφύρα μὴ καταφέρομένη πάντοτε μὲ τὴν αὐτὴν ὄρμὴν, ἀλλ’ ἀλλοτε σφοδρότερον, ἀλλοτε ἀσθενέστερον ἐνεγάραττε τὸν τύπον ποτὲ μὲ ὀξύτερον ποτὲ δὲ ἀμελύτερον· ἐνίστε μετεκινεῖτο ἵσως και τὸ πέταλον τοῦ νομίσματος, ἐκ δὲ τούτου ἐβλάπτετο ὁ τύπος, και ἐγεννῶντο διαφοραὶ τοῦ χαράγματος. Ποιὸν συντελεῖ εἰς τὴν διαφορὰν ταύτην τῶν νομισμάτων και ἡ μακρὰ ὑπὸ τὴν γῆν αὐτῶν διαμονὴ, ὑπὸ τῆς ὄποιας παρεβλάψθη ὁ τύπος και ἡ ἐπιγραφὴ κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἡττον.

ΣΤ.¹

Κατασκευὴ, συγημμα και ἐξωτερικὴ τῶν νομισμάτων ἐξεργασία.

Δύο εἴδη ἐργασίας ἐλάμβανον χώραν εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν νομισμάτων, ἡ χοανεύσις και ἡ ἐκτύπωσις ἡ σφράγισις. Τοῦτο μαρτυροῦσι ρόμπικὰ νομίσματα, ἐφ' ὃν ὀνομάζονται οἱ ἐπὶ τοῦ νομίσματος Triumviri Auro, Argento, Aeri, Flando, Feriundo (α). Πρῶτον ἔχύνετο τὸ ἔλασμα, τὸ πέταλον, τοῦ νομίσματος διὰ νὰ λάσῃ τὸ προσῆκον μέγεθος και τὴν ἀκριβῆ ὀλκὴν, μετὰ ταῦτα ἐγίνετο ἡ ἐκτύπωσις, ἡ σφράγισις. Σημεῖα χοανεύσεως φαίνονται εἰς τὸν γύρον τῶν νομισμάτων. Ἐκ τούναντίου ἡ λειότες τῆς ἐπιφανείας τοῦ νομίσματος, ἡ ὀξύτης και ἀκρίβεια τοῦ χαράγματος ἀποδεικνύουσι τὴν ἐκτύπωσιν, τὴν σφράγισιν.

(α) Εὑρίσκονται και ἐπὶ μαρμάρων ἐπιγραφαῖ, εἰς τὰς ὄποιας ἀναφέρεται Flavarius Auri et Argenti Monejar. και Malleatores Monetae Caesaris. Eckhel. Doctr. N. V. Vol. I. Prolég. LIII.

Τὰ ἔργα λεῖα, τῶν ὁποίων ἔκχυνται χρῆσιν οἱ ἀρχαῖοι νομίσματοκόποι ἦσαν ὁ ἄκμων, καὶ ἡ σφύρα. Ἐπὶ τοῦ ἄκμονος ἐτίθετο ἡ μήτρα, τὸ σημαντήριον ἐφ' οὗ ἐχαράσσοντο οἱ τύποι, αἱ εἰκόνες, συγκείμενον ἐκ δύο μερῶν τοῦ ἐμπροσθεν, ἀντωπίου, avers, καὶ τοῦ ὄπισθεν, revers, μεταξὺ τῶν ὁποίων ἔκειτο τὸ μετάλλινον ἐλασμα τοῦ νομίσματος. Οἱ κτύποις τῆς σφύρας ἔδιδε τὸ σφράγισμα εἰς τὸ ἐλασμα τοῦτο.

Ὑπάρχουν ὅμως καὶ ἐξ ὀλοκλήρου χυτὰ ἀρχαῖκην νομίσματα. Οὕτω τὰ ἀρχαῖα τῆς Ἰταλίας Pondera ἐγίνοντο διὰ χορνεύσεως, τῶν ὁποίων ἡ ὅλης καὶ ἡ παχύτης μαρτυρεῖ ὅτι δὲν ἐτυπώθησαν, καὶ τοῦτο γίνεται δῆλον καὶ ἀπὸ τοὺς ἐξέχοντας εὐτῶν χαρακτῆρας καὶ τὴν ἀμβλύτητα αὐτῶν. Φέρονται δὲ καὶ νομίσματα αὐτοκρατορικὰ ὅλως χυτὰ, ὡς τὰ τῆς Ἀντιοχείας τῆς Πισιδίας, τὰ τῆς Σάμου, Ἐφέσου καὶ ἄλλων ἐπαρχιῶν, ἀπὸ τοῦ Δεκίου μέχρι Κλαυδίου τοῦ Γοτθικοῦ.

Τῶν ἀρχαίων νομίσματων τὸ σχῆμα δὲν εἶναι σχεδὸν ποτὲ τόσον κανονικὸν καὶ στρογγύλον ώς τὸ τῶν νεωτέρων· ὁ γῦρος αὐτῶν εἶναι ἀνώμαλος, ὅπως ἐσγηματίσθη κατὰ τὴν χορνεύσιν καὶ τὴν μετὰ ταῦτα σφράγισιν.

Εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους τὰ νομίσματα ἦσαν ἀδρᾶ καὶ παχέα, σχεδὸν σφαιροειδῆ. Τοιαῦτα εἶναι τὰ ἀρχαιότατα χρυσᾶ καὶ αργυρᾶ νομίσματα. Ἔζεναντίας τινὲς πόλεις τῆς Μεγάλης Ἑλλάδος ἐχάρασσον κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους νομίσματα, τῶν ὁποίων τὸ ἐλασμα εἶναι λεπτόν. Εἰς τὸ μετέπειτα ἀπέκλιναν ἀπὸ ἀμφοτέρων τῶν εἰδῶν τούτων· καὶ τὸ μὲν ἐλεπτύνθη τὸ δὲ ἐλαττόνος μεγαλήτερον, καὶ οὕτως ἐγεννήθη τὸ σύνηθες εἶδος, κατὰ τὸ ὄποιον τὸ μετάλλινον ἐλασμα ἐλαθεν ἀνάλογον ὅγκον πρὸς τὸ μέγεθος τοῦ νομίσματος.

Τὸ σχῆμα τοῦτο ἐπεκράτησε ἵκανὸν χρόνον· ἀλλὰ τελευταῖον παρακυάζοντος τοῦ ῥωμαϊκοῦ κράτους ἐλεπτύνθη πάλιν τὸ ἐλασμα. Ἀπὸ τοῦ Γαλλικοῦ καὶ ὕστερον τὰ νομίσματα παρουσιάζουν λεπτὸν ἐλασμα. Εἰς τοὺς τελευταίους χρόνους τῶν Βυζαντινῶν

αύτοκρατόρων τὰ λεπτὰ αὐτὰ ἐλάσματα ἐλάμβανον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἴδιάζον σχῆμα, δηλ. ἐπὶ μὲν τοῦ ἑνὸς μέρους ἔχουσι τύπον ἐξέχοντα, ἐπὶ τοῦ ἑτέρου δὲ κοῖλον, διὸ καὶ ἐκ τοῦ σχήματος ὀνομάσθησαν παρὰ τῶν νομίσματολόγων scyphati, οἱ Βυζαντινοὶ τὰ ὄνομάζουν Καυκία. Ἰδίᾳ μορφὴν ἔχουν τὰ νομίσματα τῶν Πτολεμαίων, τὰ Ἀλεξανδρινά μέχρι τοῦ Κομμόδου καὶ τινα τῆς Ἰουδαίας. Τὸ σχῆμα αὐτῶν δροιάζει μὲ κῶνον τετμημένον. Ἡ ἐκπροσθεν ἡ ἀνώ διάμετρος τοῦ νομίσματος εἶναι μικροτέρα τῆς τοῦ δημισθεν μέρους· ἀλλὰ τὴν μορφὴν ταύτην ἔχουν μόνα τὰ χάλκινα νομίσματα, ὅχι τὰ χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ. Εὑρίσκονται καὶ χάλκινα τῶν Ἀκραγαντίνων νομίσματα ἔχοντα τοιοῦτον σχῆμα, ὀπαύτως καὶ Ἀσσάρια τινὰ ἐκ τῶν ὑστέρων τῆς δημοκρατίας χρόνων.

Σημειώτερά ἔτι εἶναι τὰ νομίσματα τὰ λεγόμενα ὀδοντωτὰ ἢ πρινοειδῆ, pumilli serrati, λαβάντα τὴν ὄντικσίαν ἀπὸ τὸν ἐγκεχαραγμένον, ἢ κεχηλωμένον αὐτῶν γῆρον. Μεταξὺ τῶν Ἑλληνικῶν νομίσμάτων σύριγκονται μόνα χάλκινα νομίσματα τοιούτου είδους βασιλέων τινῶν τῆς Συρίας· συγχότερα εἶναι μεταξὺ τῶν οἰκογενειακῶν ῥωμαϊκῶν νομίσμάτων. Οἱ πρινοειδῆς γῆρος ἐγίνετο ἀναμφιθόλως χάριν καλλωπισμοῦ. Τινὲς διῆγυροί ζονται (α); ὅτι εἰς τὰ ῥωμαϊκά νομίσματα ἐμεταχειρίζονται τὸν τοιούτον γῆρον πρὸς ἀποφυγὴν τῆς νοθεύσεως, καὶ πρὸς εὐγερεστέραν ἀποκάλυψιν τῶν ὑποχάλκων, subaerati. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι τόσῳ πλέον ἀπίθικον, ὅσῳ μεταξὺ τῶν οἰκογενειακῶν νομίσμάτων μικρὸς μόνον ἀριθμὸς πρινοειδῶν εὑρίσκεται, ἐνῷ ἐξεναντίας ὑπάρχουν ὅχι ὀλίγα νόθια καὶ ὑπάχαλκα νομίσματα μὲ γῆρον πρινοειδῆ. Ἀλλ' ἐκτὸς τούτου εἰς τὰ χάλκινα τῶν βασιλέων τῆς Συρίας νομίσματα ἡ αἰτία αὕτη δὲν δύναται παντελῶς νὰ ὑπάρξῃ. Ἐν τοσούτῳ πρέπει νὰ σημειωθῇ ὅτι πολλάκις μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας τινὰ μὲν δηνάρια εἶναι πρινοειδῆ· ἀλλὰ δὲ μὴ καθὼς λ. χ. τὰ δηνάρια τοῦ Ἐγνατίου (Egnatius), τῶν οἰκογενειῶν Παπίας καὶ

(α) Ekhel. D. N. vol. v. P. 94.

Προκιλίας (Papia, Procilia). Τοιαῦτα πριονοειδῆ νομίσματα ἀπάντωνται μεταξὺ τῶν ὑπατικῶν, τῶν εἰσέτι μὴ φερόντων οἰκογενείας ὄνομα, ἐκ δὲ τῶν οἰκογενειακῶν πριονοειδῶν νομίσμάτων τὰ ἀρχαιότερα εἴναι τὰ τῆς οἰκογενείας Κορηνήλιας; τοῦ Σκηπίωνος Ἀσιαγενοῦς (Scipio Asiagenes), χαραγμένα περὶ τὸ 564 ἔτ. τῆς πόλεως. Ἡσαν δὲ ἐν χρήσει μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Καίσαρος, ὅτε ἔπαινσαν.

Τὰ νομίσματα τὰ ὄνομασθέντα N. Contorniati (α) διακρίνονται ὅτι περὶ τὸν γῆραν αὐτῶν τρέχει κύκλωθεν βαθεῖα γραμμὴ, ὅθεν καὶ τὸ ὄνομα πλὴν ταῦτα δὲν ἔσαν κυρίως νομίσματα, ἀλλ᾽ ἔχρησίμευον, ως φαίνεται, ἀντὶ εἰσητηρίων εἰς τοὺς δημοσίους ἀγῶνας. Αὕτην ὡς ἐκ τῆς τέχνης δὲν ἔχουσιν οὐδεμίαν. Οἱ τύποι αὐτῶν εἴναι κακῶς ἔξεργασμένοι· καὶ ἔγιναν εἰς καιροὺς τῆς παραχρῆς τῆς τέχνης, πιθανῶς εἰς τὸν αἰῶνα Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου.

Τηπάρχουν γάλκινα νομίσματα ἐκ διπλοῦ μετάλλου, εἰς τὰ ὅποια τὸ ἔνδον μέταλλον περιγειλοῦται μὲν γῆραν ἐκ μετάλλου ἀλλοίου χρώματος. Τὰ πλεῖστα ἐκ τούτων εἴναι τοῦ πρώτου μεγέθους, ἀλλὰ διαφόρου πάγους· μόνοι οἱ Ῥωμαῖοι ἐκοπῆσαν τοιαῦτα νομίσματα. "Οτι ὁ γῆρας προστεμόσθη πρὸ τῆς σφραγίσεως μαρτυρεῖ ὁ ἀκριβῆς αὐτοῦ σύνδεσμος μὲ τὸ ἔνδον μέταλλον, καὶ ὅτι ἐνίστη τὰ γράμματα τῆς ἐπιγραφῆς σκεπάζουν τὰ μέταλλα ἀμφότερα. Τοιαῦτα νομίσματα εὑρίσκονται πρὸ πάντων τοῦ Ἀδριανοῦ, Κομμόδου, Πρόθου, Διοκλητιανοῦ, Μαξιμιανοῦ. Εἴναι δὲ κορψῶς ἔξειργασμένα. "Αλλο εἶδος γαλκῶν νομίσμάτων διακρίνεται διὰ τῆς ἔξης ἴδιότητος, ὅτι ὁ τύπος τῶν συνήθων γαλκῶν νομίσμάτων πρώτος μεγέθους κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τοῦ ἐλάσματος καὶ περικυλοῦται ἀπὸ πλατὺν γῆραν μὲ δλκία ὁμόκεντρα. "Η διάμετρος τῶν νομίσμάτων τούτων εἴναι συνήθως δύο δακτύλων. "Ἐφερον κατ' ἔξογήν τὰς εικόνας τοῦ Ἀδριανοῦ, τοῦ Δημητρίου,

(z) Eckhel. D. N. v. v. vol. III. P. 277.

Λύρηλίου, τοῦ Οὐήρου. Εἰς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους ὅτε ἀκόμη δὲν ἐγνώριζαν τὴν τέχνην νὰ ἐντυπώνωσιν εἰκόνα ἐπ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν τοῦ νομίσματος, τὸ ὄπισθεν μέρος εἶχεν ἀμορφόν τι βαθέως ἐγκεχαραγμένον τετράγωνον τὸ λεγόμενον Quadratum incusum, τετράγωνον ἐντύπωμα· τοῦτο πιθανὸς ἐγεννήθη κατὰ τὸν ἔξτης τρόπον. Τὸ μεταλλον τοῦ νομίσματος ἔπρεπε νὰ τεθῇ ἐπὶ τοῦ ἀκμονος τοιουτοτρόπως, ὥστε νὰ μένῃ στερεὸν εἰς τοὺς κατ' ἐπανάληψιν κτύπους τῆς σφράγας. Πρὸς τοῦτο ἐχρησίμευε ἀμβλειάτις ἀκωκὴ στερεωμένη ἐπὶ τοῦ ἀκμονος, ἔχουσα τὸ σχῆμα τοῦ τετραγώνου, τὸ δοποῖον κατὰ τὴν φορὰν τῆς σφύρας διὰ τῆς ἀντιτυπίας ἐσγηράτιζε τὸ κοίλωμα.

Εἰς τὰ γάλκινα νομίσματα εὑρίσκεται ἐνίστε κατὰ τὸ μέσον ἐπὶ τοῦ τύπου μικρά τις κοιλότης ἡ ὅποια ὡς φαίνεται ἐχρησίμευεν ὡσκύτως πρὸς στερεώσαν τοῦ μεταλλίνου ἐλάσματος. Εὑρίσκεται εἰς τὰ πλειότερα τῶν Πτολεμαϊκῶν εἰς τινα τῶν βασιλέων τῆς Συρίας, καὶ εἰς διάφορα αὐτοκατοικὰ νομίσματα χαραγμένα εἰς τὰς ἐπαρχίας.

(ἀκολουθεῖ).